

4. Система і структура наступного КК України, у тому числі – необхідність виділення окремого структурного елемента з тлумаченням термінів. Вкрай важливо у наступному КК України передбачити преамбулу, яка повинна структурно виглядати як самостійна складова частина КК України, у якій слід визначити основні терміни та поняття, які є базовими для всього кримінального закону.

5. Основні принципи та правила криміналізації діянь та пеналізації кримінальних правопорушень. Потребують вирішення питання декриміналізації окремих діянь, передбачених Особливою частиною КК України. Наприклад, необхідно декриміналізувати дії, передбачені ст. 391 КК України «Злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань». Ця радянська репресивна норма повинна бути вилучена з КК України, оскільки створює сприятливе поле для фізичних та матеріальних зловживань з боку адміністрації установи виконання покарань щодо засуджених у випадку вчинення ними дисциплінарних проступків. За вчинення таких дисциплінарних проступків не може застосовуватися кримінальна відповідальність.

Козич І.В.

*доцент кафедри кримінального права ННЮІ
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені В.Стефаника», кандидат
юридичних наук, доцент*

ДЕЯКІ НОТАТКИ НА ПОЛЯХ ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ПОГЛЯД В МАЙБУТНЄ

Кримінальний кодекс України, завдяки багаторічному «ямковому» ремонту, на сьогодні явно не відповідає сутності поняття «кодекс». Хоча б така його ознака, як внутрішня цілісність, повністю втратила своє змістове наповнення внаслідок необдуманих, несистемних, нерідко обумовлених політичною доцільністю, змін як до Загальної, так і до Особливої частини. В умовах реалізації

лізації кримінально-правової політики назріла нагальна потреба рекодифікації кримінального законодавства.

Однак така рекодифікація неможлива без розробки загальної концепції, у якій були б відображені уніфіковані тенденції розвитку законодавства про кримінальну відповідальність. Хотілося б висловити ряд міркувань, які були висловлені і обговорені в рамках круглого столу (для зручності нумерація питань, що були поставлені перед учасниками, збережена).

1) назва наступного закону про кримінальну відповідальність

Використання іншомовних слів, на мою думку, виправдане лише в тому випадку, коли український мовний арсенал не має змоги передати певне поняття чи явище. Незважаючи на модні тенденції називати сирник чізкейком, притримуюся позиції, що термін «карний» більш притаманний для назви майбутнього кодифікованого акту. Аргументи на користь того, що «карний» відображатиме каральну сутність, в той час як «кримінальний» у більшій мірі спрямований не на кару, а на визначення злочинності діянь, спростовуються практикою застосування «кримінального» кодексу в радянську епоху: назва в жодній мірі не заважала реалізовувати карально-репресивну політику тоталітарної держави. В той же час, скільки ми б не говорили про «відновлюючу», ресоціалізаційну роль сучасного кримінального законодавства, кара в будь-якому випадку буде входити у мету застосування примусових заходів у відповідь на вчинення кримінального правопорушення.

2) загальні принципи побудови наступного закону про кримінальну відповідальність;

Відмова від заідеологізованого поняття «суспільна небезпека»; уніфікація однакових за своєю сутністю діянь (приміром вилучення -надцяти крадіжок, що відрізняються виключно предметом); використання об'єкту кримінального правопорушення тільки з метою впорядкування правопорушень. З останньої тези випливає, на перший погляд, доволі крамольна пропозиція: вилучити об'єкт злочину з структури складу злочину (у світовій практиці, крім пострадянських держав, поняття об'єкту злочину

відсутнє як складова *corpus delicti*) і ліквідувати т.зв. багатооб'єктні діяння. Приміром, за хуліганство, поєднане з опором, особа нестиме відповідальність за сукупністю двох діянь, передбачених різними нормами: хуліганство + опір. Така «однооб'єктна» (термін умовний, оскільки пропонується вилучення об'єкта з структури складу злочину) побудова норм зніме чимало питань кваліфікації, особливо стосовно конкуренції норм, і сприятиме однаковому застосуванню карного законодавства.

Крім того, треба уникати надмірної деталізації норм, яка викликає необхідність постійних змін, доповнень і уточнень. Зокрема, в кримінальному законодавстві однієї з держав Європи існує єдина екологічна норма: порушення норм екологічного законодавства, що спричинило заподіяння шкоди навколишньому середовищу чи життю або здоров'ю людей або створило реальну загрозу такого заподіяння. Цікава практика, чи не так? Жодних подальших змін в карний кодекс, достатньо тільки визначити розмір шкоди (щодо шкоди див. п.4) і маємо уніфіковану норму, яка характеризуватиметься стабільністю і ефективністю. Не має значення, чи це лісові ресурси, чи водні, чи земельні тощо – будь-яке заподіяння шкоди (певного визначеного розміру) довікля тягне застосування цієї норми карного кодексу.

Також варто вилучити з умовної Особливої частини необережні злочини, визначивши в Загальній частині правило пропорційності: за умисні злочину санкція повністю, за необережні – наприклад, 1/3. Вбивство, таким чином, має бути сформульоване в єдиній нормі: протиправне заподіяння смерті іншій особі.

3) коло джерел кримінального права: монізм, дуалізм чи плюралізм; переваги та недоліки кожного з варіантів. Чи потрібен окремий закон (кодекс), який містив би і матеріально-правові, й процесуально-правові приписи про відповідальність за пропуск?

Плюралізм. Однак виключно на рівні закону. Не можуть підзаконні акти вирішувати питання про зміст і обсяг питань, що впливають на кваліфікацію діяння як злочину. Крім того, треба повернутися обличчям до судової правотворчості і визначити ви-

моги до судового прецеденту як джерела права. Мав змогу спілкуватися з величезною кількістю практичних працівників, які категорично проти прецеденту. Однак, коли заходить мова про конкретне правопорушення, відповідь у всіх приблизно однакова: та поглянь в судову практику, чого ти мордуєшся?

Поєднання матеріальних і процесуальних норм в одному акті є близьким до ідеалу, однак на сьогодні відсутнє серйозне теоретико-ідеологічне підґрунтя руйнування існуючої системи матеріальних і процесуальних галузей. В майбутньому – чому б ні?

4) кримінальне правопорушення як підстава кримінальної відповідальності: його поняття та види? Чи потрібна спеціалізація суддів (або, наприклад, запровадження інституту мирових суддів) для розгляду проступків?

Виходячи з того, що адміністративні і кримінальні правопорушення в своїй більшості мають однакову правову природу, пропонується ліквідувати адміністративні правопорушення та об'єднати їх в межах єдиного кримінального кодексу (чи, як доволі вдало пропонують фахівці Львівського форуму кримінальної юстиції – Кодексу публічних правопорушень).

Критерієм їх розмежування повинна стати т.зв. матриця шкоди: до певного рівня – провини (колишні адмінправопорушення), при більшому розмірі заподіяної шкоди – кримінальні проступки, при найбільшому – злочини. Процедурно: контролюючі органи (чи спеціально уповноважений орган, створений в межах адміністративно-територіальної одиниці) розглядають і «карають» провини, мирові судді – кримінальні проступки, загальні суди – злочини.

5) суб'єкт, який підлягає кримінальній відповідальності: лише фізична, чи також і юридична особа?

Фізична особа. Відповідальність юридичної особи повинна існувати в межах застосування принципу ототожнення (ідентифікації) без встановлення вини юридичної особи. Тобто, діяльність уповноважених суб'єктів ототожнюється з діяльністю юридичної особи – маємо типовий приклад «квазі-відповідальності». Однак непрацюючу дискреційну норму щодо юридичних осіб, а саме:

заходи «можуть бути» застосовані, слід замінити на обов'язковість їх застосування при вчиненні конкретних діянь.

Можна також визначати юридичну суб'єктом злочину, однак тоді окремо слід вирішувати питання про зміст і наповнення поняття «вина».

б) покарання, його види та система покарань;

Конкретні санкції у нормах слід формулювати у вигляді абсолютно визначених штрафних одиниць (наприклад – 1000 ш.о.) – тим самим здійснити законодавчу диференціацію кримінальної відповідальності. Далі суд при розгляді конкретного діяння здійснює індивідуалізацію відповідальності (рухаючи санкцію вправо-вліво по шкалі штрафних одиниць, враховуючи при цьому пом'якшуючі чи обтяжуючі обставини, особу винного і т.д.) і призначає остаточне покарання – наприклад, 850 ш.о. А в Загальній частині вказана шкала покарань: наприклад, 10 ш.о. дорівнює 1 день позбавлення волі, чи 2 дні обмеження волі і т.д. Суд на основі цього призначає конкретний вид і розмір покарання.

7) інші заходи кримінально-правового характеру, їх види та принципи відмінності від покарання;

Підтримується пропозиція щодо загальної назви «карні заходи», з розподілом на покарання, заходи безпеки, заходи щодо юридичних осіб. Система стягнень для провин та проступків вимагає окремого дослідження. При її розробці треба враховувати розмір заподіяної шкоди, а також процедурні моменти.

8) необхідність закріплення правил кваліфікації кримінальних правопорушень та інших значимих для кримінального права юридичних фактів;

Закріплення на нормативному рівні правил кваліфікації викликає всесторонньої підтримки. Як закріплення інших понять і фактів, особливо щодо оцінних явищ.

9) принципи, загальні засади та спеціальні правила призначення покарання та інших заходів кримінально-правового характеру;

Нормативне закріплення з чітким визначенням судової дискреції

10) загальні положення та окремі підстави звільнення від покарання та його заміни;

Нормативне закріплення з чітким визначенням судової дискреції

11) система і структура наступного КК України, у тому числі – необхідність виділення окремого структурного елемента з тлумаченням термінів;

Підтримується поділ на Загальну і Особливу частини з обов'язковим закріпленням норми з тлумаченням термінів, особливо оцінних та наскрізних понять. Особлива частина включає Книгу провин (колишні адмінправопорушення), Книгу проступків та Книгу злочинів.

12) основні принципи та правила криміналізації діянь та пеналізації кримінальних правопорушень.

Принципи криміналізації/декриміналізації, пеналізації/депеналізації не повинні міститися в карному кодексі. Вони повинні бути прийняті і узгоджені на рівні розробки Концепції реформування законодавства про кримінальну відповідальність.

Медицький І.Б.

кандидат юридичних наук, доцент

ПРОПОЗИЦІЇ З ПРИВОДУ ПРОЕКТУ КОНЦЕПЦІЇ НАСТУПНОГО КК УКРАЇНИ

I. Назва наступного закону про кримінальну відповідальність.

Термін «кримінальний», ужитий у чинній назві кодексу, походить від слова «сгімен», відомого ще римському праву; посів своє місце у багатьох європейських мовах. Назву «Кримінальний кодекс» можна перефразувати як «кодекс про злочини». Ч.2 ст.1 КК передбачає, що задля реалізації завдань (правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам) кодекс визначає, які суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили. Термін «Карний кодекс»